

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**SELECTA=||RVM DECLAMATIONVM || Philippi Melanthonis,
quas con=||scripsit, & partim ipse in schola
Vui=||tebergensi recitavit, partim alijs recitandas
exhibuit.|| TOMVS ... ||**

Melanchthon, Philipp

1559

VD16 M 3567

Oratio de legibus, deq[ue] eo iure, quod in scholis hoc te[m]pore, et in
iudicijs, in bona Europæ parte regnat.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34734

Desiderant in me plusculum fortasse pudoris aliqui, cū assiduis declamationibus, et infantiam meam uulgò traduco, & humanissimis in hac schola, patientissimisq; auditoribus toties odiose obstrepo. Ego uerò agnosco mearum uirium imbecillitatem, meoq; me pede metior: et cum de me ipso censuram ago, sentio quàm non satis faciam politissimis quorundam auribus. Verùm cum pro uehenda rei literariæ causa, hoc, quicquid est operæ, à me sumatur, studiū meum queso boni consulite. Nam cum pars quædam publici muneris in hac schola delegata sit, parum meminisse uiderer, quam sustineam personam, nisi de adolescentium officio nonnunquam dicerem.

Quod cum pro uirili faciam, easq; disciplinas iuuentuti commendem, quibus neglectis, cum religione, tum res bonas alias labefieri necesse est, facile, ut spero, impetrabo, ne mea mihi sedulitas fraudi sit. Sunt enim fauore, studijsq; omnium, inuandorum conatus, qui literis non pessimè consultum uolunt. Neq; aliam ob causam modò dicere institui, quàm ut ijs, qui hic ex more decla-

marc

mare solent, si qui forsan imbecilliores sunt, meo exemplo nonnihil animi addam, & tanquam clas sicum canam: Deinde, ut eruditos omnes publica uoce rogitem, ut in hanc arenam, & ipsi aliquando descendant, cum pueris collusuri. Socratem nihil puduit natu grandem, cum paruis filiolis equitare, ut ille ait, in arundine longa: quanto minus uobis uitio poterit uerti honestissimus conatus, si cum hoc grege de literis nonnunquam commentemini, quarum causa quicquid susceperis, quando mortalia nihil diuinius habent, laudem meretur. Quæso itaq; ut scholæ operam suam ea in re candidè impertiantur, quicunq; literis bene cupiunt. Sic enim statuo, præclare de rebus humanis mereri, qui puerilia studia honestis exemplis accendunt. Iam & meam facilitatem ita demum probari uobis iudicabo, si imitari cœperitis, quæ si silentio uestro damnata fuerit, bone Deus, quâ ipsi nobis displicebimus.

Socrates exemplum pueris.

Sumus autem de legibus dicturi, deq; eo iure, quod in scholis hoc tempore, & in iudicijs, in bona Europæ parte regnat. Nam ea literæ non nuper male audire cœperunt, cum alijs prophætarum legum parum pia professio, indignaq; Christianis uidetur, alij satius ducunt, ut iudicia non improbeant prorsus: nam id nec Scythæ solent,

res

Omnia ex legibus iudicanda.

res ex aequo & bono sine scriptis legibus iudicare. Horum calumnias pro nostri ingenij mediocritate, refellere conabimur, ut eos qui ad regendam Rempub. olim accessuri sunt, ad huius disciplinae studium inuitemus. Praegravant autem hanc causam mirifice hoc tempore Doctorculi quidam, qui cum uerè sint aeterei, tamen Euangelij prae-textu tyrannidem gerunt, & pro libidine cum humanas, tum diuinas leges figunt ac refigunt. A quibus si impetrari poterit, ut nobis dicendi potestatem faciant, sunt enim per quam morosi, doctro breuiter, sacris literis, non modò non improbari ciuiles leges, sed praecipui etiam, ut religiose sanctaeque colantur, qua laude nulla potest amplior legibus tribui. Vbi fidem fecero, ciuilem urbium statum nihil pugnare cum religione, exponam quàm prudenter à maioribus factum sit, quòd Romanas leges potissimum delegerunt, quas in constituendis ciuitatibus tanquam Filum sequentur, easque summa cura à nobis studioque conseruandas esse ostendam.

Quæ malum dementia tandem est, quis furor, falso Christiani nominis praetextu, ciuilium rerum statum labefacere & conuellere? Quæ barbaries, qui Scythæ iudicia, æqui & iniqui discrimen è medio tollunt? Et audent hoc Christo quidam,

Sacris literis
non improbari
leges.

quidam, si superis placet, Christiani Doctores tri-
buere? Quid est, si hæc non est contumelia? Quis
ex Gentilibus Philosophis in Christum stylo de-
bacchati sunt? Vnum hoc ferè causificantur,
quòd quedam leges parùm uideantur apte ad ci-
uilem consuetudinem, societatemq; hominũ tuen-
dam: Neq; censent ullo probro Christi dignita-
tem grauius ladi posse. Horum uincunt amentia
nostri, qui in ipso contemptu publicorum mo-
rum, & in euertendo uniuerso ciuili statu, pieta-
tem collocant. Adeo de Christi nomine supersticio,
peius, quam qui ex professo insectantur, mere-
tur. Nam cum uim pietatis ignoret, & pro suo
arbitrio sibi Deos somniet, non modò nihilo re-
ctius de Christo sentit, quam Ethnici, sed pieta-
tis etiam titulum ferè priuatis uitijs prætextit,
quo sacrilegio nihil abominabilius fingi potest.
Et quia uetuit Deus humano artificio imagi-
nem sui fingi, seq; è suo sermone cognosci uoluit,
ubi se nobis uelut in tabula delincauit, petemus
& nos è sacris literis, quid de ciuilibus legibus
diuinus spiritus decreuerit: quas cum coelesti
uoce probari audietis, par fuerit, & cognoscere
diligentius, & obseruare sanctius. Sese enim con-
temni Deus iudicabit, si ciuiles leges tãtopere no-
bis commendatas uiolauerimus. Sed recenseo lo-

cos qui legibus patrocinantur, docentq; in rebus publicis iudicia esse constituenda, legesq; rationi consentaneas de rebus herciscondis, de fontium pœnis, & alijs hoc genus ferri posse.

Locī qui legibus patrocinantur.

1.

Ioannes.

Primum ius faciunt nobis sacrae literae, uel Gentilibus uel Mosaicis legibus in prophanis rebus iudicandis uti. Et cum iudicia amplissimo testimonio ornant, tum *τωδικεῖας* Mosaicam, & Gentilem iuxta probant. Cum Baptistam milites, haud dubie de genere uitae consulturi, rogerent, quid a se fieri uellet, nihil hic exegit, nisi ut suis contenti stipendijs, neminem calumniarentur, aut concuterent. Porro cum stipendijs iubet esse contentos, publicum munus, quod illis mandatum erat, planè adprobat. Quis nescit autem Magistratum arma, leges & iudicia esse, quae domum ac iniuriam à ciuibus prohibent? Quare non dubium est, quin tanti leges faciendae sint, quantum Magistram Baptistam facit. Paulus Magistratum auctoritatem praedicat, cum gladij usum ordinationem Dei uocat, & Magistratum Dei ministrum. Ac quo oraculo ex diametro disident, hi qui leges impietatis accusant: Est enim hostis Dei, non minister, quisquis ea suscipit, quae diuinae leges uetant. Qui alterius uxori uitium offert, qui res aliorum fraude interuertit, qui periurio

2.

Paulus.

fallit,
deniq;
pia est
nistrum
cum r
tus da
& De
quadr
est. Q
cino,
public
gladi
si lat
rum
rum
publi
latur
tem la
bene
latro
nihil
gypte
rio, c
item
nistr
quos

fallit, qui bellū cum superis gerit, nō minister est,
 deniq; hostis est, cuiuscunq; functio propriè im-
 pia est. Quare cum Paulus magistratum Dei mi-
 nistrum uocat, non hostem, negat eius prouinciam
 cum religione pugnare: Contra, qui Magistra-
 tus damnant, semel uno nomine omnes Latrones
 & Dei hostes esse pronunciant: quod quàm non
 quadret ad Paulinam sententiam, perspicuum
 est. Quid enim tam dissimile uoluit ille esse latro-
 cinio, quàm Magistratum? Hunc tranquillitatis
 publicæ custodem, nuncupat Paulus, cum gerere
 gladium scribit, ut bonos honore adficiat. Quod
 si latrocinium Magistratus est, custodem bono-
 rum qui cedo appellabit? Iubet enim Paulus pio-
 rum uotis Magistratus Deo commendari, ut salui
 publicam tranquillitatem tueantur. Idemq; exu-
 laturis Iudæis Ieremias præcipit. Ac incolumita-
 tem latrocinio precari, nihilò magis fas est, quàm
 bene precari lupanaribus. Tam clarè discernit à
 latrocinio Magistratum scriptura: inter quæ si
 nihil interest, sceleratus erat Ioseph, cum in Ae-
 gypto imperaret, scelerati Cornelius & Centu-
 rio, cuius fidem Christus unicè prædicat, plerique
 item alij qui Respub. & Gentilium legibus admi-
 nistrarunt. De Iudaicis Regibus nondum dico,
 quos putant minus posse ad nostra comparari,

○ sed

IIII
 Augustus regis
 animatus

III.
 Exempla pii
 Magistratus.

sed hos quos recensui, queso patiamini meliori
 nota Christianos fuisse, quàm hi sunt, de quorum
 moribus posteaquam publicas leges contemnen-
 ceperunt, passim malè audit Euangelium. Sed
 de tandem honorifica appellatio? Ecquid præ-
 cipit Deus de gladio? Primum minister Dei is est
 qui eius iussum facit, quiq; ex eius se manda-
 tū comparat, cui qui auscultat, is non modò nihil pe-
 cat, sed, quemadmodum sacræ literæ docent, ser-
 ctum etiam officium facit. Præcipit autem Deus
 morte multari eum qui hominem occiderit, quæ
 lex citra controuersiam totam πολιτείαν com-
 pletur. Etenim ut publicæ tranquillitatis causa
 fas est de capite hominis iudicare, ita et ad veram
 diuisionem, ad leuiora negotia transigenda, quæ
 do aliter publicæ paci consuli non potest, con-
 tuere iudicia licuit. Extat lex in Genesi ad Noë,
 uniuerso mortalium generi lata, estq; confirmata
 Mosaicis edictis, quæ tametsi solis Hebræis pro-
 posita sunt, tamen arguunt Deum probare mor-
 rem, cum iudicandi res, tum plectendorum fontis
 um. Nota enim Pauli uox est, Legem iniustus la-
 tam esse, quæ monet, ut qui spiritu Christi non
 frenantur, cum Hebræi, tum reliqui mortales, le-
 gibus coerceantur, et tanquam carcere septi, te-
 neantur, ne quem ledant, ne cuius rebus damnum
 dent.

IIII.
 Leges ueteris
 testamenti,

5.

dent. Eodem impios omnes numero cum Gentes,
 tum Iudæos habet, gladioq; seu legi ad unum om-
 nes subdit. Suum autem quoddam Christi re-
 gnum est, qui cum non in hoc se nobis ostenderit,
 ut humanam πολιτείαν conderet, mundi regnum
 non labefacit, imò in id extrudit eos, quos à tur-
 pitudine non dehortatur pietas, ut uis remore-
 tar. Prodiit Christus, ut coelestibus muneribus, ut
 immortalitate pauculos quosdam, tanquam in a-
 llum eductos mundum, donaret, non ut ciuitates
 constitueret. Regibus hanc prouinciam reliquit,
 tenendam conseruandamq; ocij tuendi causa. Ipse
 in piorum pectora spiritum suum transfundit, ut
 diuinitatem cum ijs communicet. Ipse uerbo re-
 mouat piorum mētes, *ὅχι μετακλιματίζεα*. Nihil
 hec ad mundi regnū, quod in cōponendis tantum
 moribus, in arcēda uiolentia uersatur. Id quod nō
 facile tātū fert Christus, sed probat etiā, cum et
 suos parēre iubet, et ministeriū Dei esse fatetur.
 Quare qui ad Respub. accessuri sunt, hos non mo-
 do nō retrahit religio, sed monet etiā piū officii
 facturos, si publica munera recte gesserint, si ius
 cādide dixerint. Qui secus docēt, cum de prophe-
 tis legibus, tum de Christi nomine male meretur.

At litigare uetat Christus. Quis negat? Iudica-
 re uerò non uetat. Quantum autem inter sit inter

o ij iudicare

V.
 Litigare Chri-
 stus uetat nos
 iudicare.

iudicare & litigare, nemo non uidet. Nam ut
 torem pulsare deus uetat, non uetat obligare
 nus, si quod is forte acceperit, ita quaquam ob
 mortalium inter se excretur, mederi tamen
 perniciosus morbis patitur. Quare uita damo
 ri patiar, remedium par est, ut grato animo con
 plectamur. Furit hic uindictæ cupiditate; Me
 alterius fraude occupat. Quos cum in uiam non
 reuocet pietas, iudicum autoritate furor compo
 mitur. Nihil David, Moses, Salomon pecca
 runt, quantumuis improbis nebulonibus alicui
 ius dixerint. Proinde Christus ut litigantem
 uindictæ amore ardentem damnet, tamen suas in
 dicibus partes reliquit, siue ex Gentilibus legi
 bus, siue ex Mosaicis ius dicant. Gentium Rep
 publicas administrarunt, Ioseph, Daniel, Nep
 man, Centurio, qui si flagitium est Rempub. ge
 rere, uel Gentilibus legibus uti, ordine mouent
 sunt. Verum nolo hic longius immorari. Nam
 aliâs accurrat hæc excusimus, & pijs mentibus
 ij loci quos produximus satis fecerint. Tantum
 clamant hi, qui nec sacras nec prophanas leges
 pensi habent. Christus optima fide censum Ma
 stratui numerat, ut exemplum colendarum publi
 carum legum proderet. Id adeo imitari oportet
 eos, qui Christianam libertatem ubiq; forpiter
 Etant.

VI.

Christus cen
 sum numerat.

stant. Et cum diuino suffragio ius publicum comprobatum sit, pietas exigit, ut & diligenter cognoscatur, & religiose colatur & tractetur. Legumlatores ueteres omnes, quo plus autoritatis suis legibus adderent, Deorum oraculis probatas asseuerabant. Minos fingebatur nouem annorum spacio Iouis usus familiari consuetudine, ab eo constituendæ Reipub. rationem didicisse. Lycurgum ferunt & ab Apolline Deum appellatum esse, & sua edicta præter eos uocasse, quod oracula uideri uellet. Numã aiunt simulasse nocturnos cum Egria congressus. Fingebatur hæc, ut cum diuino iudicio approbatæ leges uiderentur, pluri fieret. Quanto sanctius à nobis ius publicum coli debet, cum id non commenticia oracula, sed certissime uoces diuinæ nobis grauissimæ commendarint?

Porro cum constat, nihil pugnare cum Ciuilibus legibus religionem, & in rebus prophanis iudicandis fas esse, uel Gentilibus uel Mosaicis legibus uti, ex postulabimus aliquanto liberius cum iis, qui publico iuri præter meritum iniquiores sunt. Non satis, ita me bene ament Musæ, constituere possum, morosi hi mihi uideantur tantum, an prorsus furere: nam ut illiberalem conuiuiam esse censemus, qui apud amicum præsentem copiam nauisat, ita qui præsentem mores, instituta ac le-

o ij ges

VII.

Legum latorem ueterum autoritas.

Furiosi sunt legum contemptores.

ges temerè fastidit, opicus mihi & parum urbanus uidetur. Et cum in omni uita sapientissimi homines praeceperint, communibus moribus tanquam scenæ obsecundandū esse, ualde iniusti sunt, qui tanquam cum rebus humanis bellum gestant, praeter sua, nihil probant. Sordidos ac plebeios animos ferè praesentium poenitet, qui cum libidine sua, non ratione omnia metiantur, miro quodam nouandi studio tenentur. Neque ullus Euripus, ullum fretum tam uarios habet aestus, ac fluctus, quam uarij uulgi motus sunt. Quaecūque mouerit tempestas, subito furit, miscetque omnia. Contra, generose mentes comunibus se moribus attemperant, solentque utcumque, & ubicumque oportuerit, obsequi, quemadmodum ille Terentianus pater monet, iam non simplex rusticitas, sed rigor est planè, patrios mores, ac patria instituta odisse. Etenim cum patriæ sanctum quendam amorem omnibus indiderit natura, prorsus oblitui uidentur, qui patrias leges tantopere auersantur. Sapientissimus Poëta fingit Vlysssem optare, ut uel summum de patrijs exorientem focus uideat: his leges contemnunt, ornamentum patriæ pulcherrimum, quarum beneficio ipsi et aluntur, et seruantur, ut ne naturæ quidem plus quam his debeant. Mirum in Vulturio plus est humani, quam huius generis

Patriæ leges
colenda.

generi. Ego profecto, quoties defatigatum animam remittere, recreareq; libet, nulla in re suavius, atq; in patriæ recordatione acquiesco. Id quod fieri non posset, nisi mirum quendam eius amorem inuississet natura.

Patriæ amor

Videor mihi iam agros peruagari, iam in hortis reptare, iam ad flumen deambulare: Hic naturæ opes, industriam colonorum meorum ciuium tacitus contemplor, admiror maiorum prudentiam, qui agros, qui oppidum ipsum diligentissime ornarunt & munierunt. Hæc cum animo considero, & propemodum intueor, mediocri ne me uoluptate perfrui censetis? Me uerò cum loci amenitas per sese delectat, tum quia patriæ nomē accedit, ualde adficior. Nec minus tali patria capior, quàm ille Ithaca, qui quamuis sterilem, & in asperimis saxis tanquam nidulum adfixam, pluris immortalitate fecit. Et cum tantopere solium ipsum ametur, non possum non fauere, & legibus, quibus ciuium inter se studia uoluntatesq; conciliantur & deuinciuntur, quæ domesticam disciplinam, honos mores, popularium libertatem tuentur, quæ profecto non minus nos, quàm lares nostri, delectant. Proinde, cum inflammet nos natura, & adsuefecerit consuetudo ad amandam colendamq; patriam, & ingrati erga benemerentem,

o iij tem,

tem, & in penates suos impij, & alieni prorsus
ab humanitate sunt, quibus domestica leges son-
dent. Capitale est Magistratum pulsare, hi cum
prorsus ex Rep. Magistratus, iura omnia exten-
minent, quòd non supplicium merentur? Nolo
hic causari, frustra eos niti, recepta non posse
re priuato cuiusquam arbitrio cõuelli. Finge rem
succedere. Quid erit ciuitatibus nostris calamitas

Leges & uictu
mutare pericu-
losum.

sius? Quas, Deum immortalem, hæc nouitas dabit
turbas? Nam ut sine ualetudinis iactura nemo
ctus rationem mutat, ita nec leges sine publica
perturbatione mutantur. Nec ad ciuitatum oeci-
um, & ad concordiam stabiliendam quidquam
perinde cõducit, atq; ueterũ legum morumq; con-
seruatio: quòd cum urbium exempla passim testan-
tur, tum monet aureus ueteris Poëta uersiculus.

Ennius,

Moribus antiquis res stat Romana uirisq;
Valeant igitur, qui uel adeo inciuiles sunt, ut
attemperare se communibus moribus nolint, uel
adeo arrogantes, ut rectius se Rebus pub. consu-
turos confidant, quàm maiores, uel adeo ferrei, ut
nullus rerum patriarum amor tangat. Et si ita
uidetur, in νεφελοκοκκυγίαρ commigrent, Se-
natui populoq; cuculorum imperaturi. Quam
quam autem hæc abundè magna ratio bono uir-
sit, cur præsentibus leges amplectatur, quòd usque
recepta

receptæ sint, & in mores penèq; in naturam no-
 stram uerterint. (Stultum est enim cum publicis
 moribus dimicare) tamen excutiamus rem pau-
 lò accuratius, temerè ne an consultò maiores no-
 stri ex scriptis legibus iudicari res maluerint. <sup>Scripto iure
 utendum.</sup>
 Non nuper in scholis hac de re altercantur, utrū
 satius sit ex scripto iure, an ex Magistratuum
 arbitrio res iudicare. Verùm nos non quod ocio-
 si in scholis literatores somniant, sed quod pru-
 dentissimi quiq; probarunt, qui Respublicas tenu-
 erunt, sequemur. Nam cum humane prudentie
 ciuilia officia religio commiserit, & prudentum
 exemplis, & communi sensu hanc causam meti-
 emur. Quæ fuit autem usquam Respublica medio-
 cris sine certis legibus constituta? Scripto iure
 usi Aegyptij, Cretenses, Athenienses, Romani,
 addam etiam Iudeos. Et Lycurgus, tametsi nul-
 las scripserit leges, certas tamen quasdam prodi-
 dit, non tabulis, sed ut uulgo notiores essent, me-
 morie ciuium insculpendas. Quare ut nihil ijs
 patrocinetur, qui hoc tempore scriptum ius tuen-
 tur, defendere eos tot gentium iudicia facile que-
 ant, quibus quo ore cedo, qua fronte reclamare
 audebitis? Et haud scio, an hac ueteribus illis le-
 gum latoribus consilij ratio. Quum libertatis ac
 tranquillitatis publicæ causa condita sint ciuita-
 tes,

O V

Ex arbitrio per-
riculosum iudi-
care.

tes, & constituta iudicia, ut in tuto sint sua e-
que res & uita, & sub iuris autoritate, tanquam
sub umbra lateant. Idq; praesidium non maiorum
industria, non hominum conspiratio comparari,
sed Deus ostenderit, praestandum est ne ius sit ob-
scurum, incertum, aut ambiguum. Quae est enim
iuris uis, aut autoritas futura, si subinde Verum
ni in morem uariet? Nemo fortunas suas uitamq;
non satis exploratis, aut insidis custodibus tuto
committi putat. Porro ubi Magistratum arbitrio
sine certis legibus res iudicantur, cum in im-
peritorum, sepe etiam improborum potestate ius
sit, fit ut per imperitiã sepe Magistratus equi et
iniqui discrimen nõ perspiciat. Quoties recti spe-
cies decipit? quoties iudicio gratia, aut maleuo-
lencia officit? Neq; enim obscurum est, quã leui
momento ab æquitate mediocrium hominum ani-
mi sepe abstrahantur. Quid quod ea imperitori
pertinacia est, ut ad æquitatem flecti non possint,
ubi nõ cogunt leges. Cedo quid arbitrare sumpta
ros sibi Germanicos regulos, nisi leges prohibe-
ret? Qui, si quando iuris species suffragaretur, ci-
tius omnia miscerent, quã de sententia, de possessio-
ne decederent. Nunc cum reclamationes leges, deter-
ret à flagitio nonnunquam pudor. Quotus enim
quisq; tã corneae fibrae est, ut publicam legum no-

cem omnium de se iudicium prorsus contemnat?
 At si nullæ obstrepant leges, cum licentia ferè de-
 teriores reddat, uideas aperta tyrannide grassa-
 turos, non aliter atq; solebant Athenis triginta ^{Triginta Ty-}
 illi, qui cum pessimo exemplo iudicia suslulissent, ^{ranni Athenis}
 perinde quasi publicam carnificinam exercerent,
 optimum quenq; iugulabant. Itaq; quemadmo-
 dum in periculosis tempestatibus, non solet uen-
 tis temerè committi nauis, sed gubernator præsi-
 ciur, qui arte regat, ita fluctuantes Principum
 animi, certa lege frenandi, regendiq; sunt, ne pri-
 uatæ cupiditates à iure, uelut à portu reijciant.
 Et cum in cognoscendis causis, sæpe non pessimis
 Magistratibus iuris species imponat, sæpe trans-
 uersos rapiat ambitio, ne periclitaretur libertas,
 equi & iniqui formulas præscribi oportuit, quas
 in consilium adhiberent ius dicturi. Nam si Ma-
 gistratui potestatem feceris, quidquid libet statu-
 endi, uide in quam nos seruitutem conijcias? Iure
 possessiones adsignauit, si aliud uidebitur, ius e-
 rit eripere, quod dictum est, indictum fuerit, quod
 modo erat ratum, irritum fuerit.

Quidquid decreuerit, in uento & rapida
 scribere oportet Aqua, usq; adeo non con-
 stabit sibi, & iure subinde mutato in aliam se-
 formam πῶτος more uertet. Non domus,
 non

non liberi, non coniunx, quibus ne nostra quidem
 uita nobis carior est, in tuto erunt. Res bonæ om-
 nes, pietas, humanitas, doctrina, artesq; uniuersæ,
 quæ ocium, pacemq; amant, exulabunt. At
 cum his uitijis leges medeantur, nec libertatis ul-
 lus præterea fidelior sit custos, quid uetat legum
 beneficio uti? Quæ Magistratibus fiduciarum
 tantum nostri potestatem faciunt, ut ius nostrum
 quoties periclitamur repetere liceat. Aristoteles
 in ea demum Republica quæ scripto iure regit-
 tur, deos imperare adfirmat, quod libertatem le-
 ges tueantur, quæ haud scio an hæc uita nihil
 dulcius habeat. Quid enim foelicius, quàm iniu-
 riæ metu uiscare, societateq; hominum tuto frui?
 Proinde ille ne bono quidem uiro sine Legibus
 Rempublicam mandari patitur: Sed recita uer-
 ba.

Aristoteles.

Verùm dicet aliquis malignè me de hominum
 ingenijs sentire, cùm nullius adeo exploratam si-
 dem, ac uirtutem esse duco, cui tuto ciuitas com-
 mitti possit. Ego uerò optarim passim imperare
 Nestoras, uerùm uidemus quanta sit optimorum
 Principum paucitas. Nec obscurum est uetus il-
 lud dictum: Omnium bonorum Principum imma-
 gines in uno annulo sculpi posse. Quare faciliè pa-
 tior, in mediocribus, ut sunt ferè, certo iure uim
 regi,

Rari boni
 Principes.

regi, & officij sui, si qui sunt imprudentes Magistratus, admoneri. Hæc mea est ratio: nec foelicio rem mihi Rempub. somnio, quàm qualem existere res humanæ sinunt. Finge autem rerum summam ad Stoicos delatam esse, qui nec gratia, nec odio adficiantur, qui falli nequeant, quid ijs facies, qui, ut est uulgi improbitas, malunt legibus, quàm uel sanctissimis Magistratibus credere? Est enim quorundam tanta rabies, tantaq; perniciacia, ut æquitate fideq; iudicum satis fieri sibi non patiantur, sed cum summo iure contendant, extremaq; omnia experiantur, sæpe insensius cum iudicibus, quàm cum aduersario concertent. Hic uerò Magistratum autoritas periclitabitur, nisi publicè receptæ leges defendant. Adeò non modo aduersus Tyrannidem, in legibus innocentie præsidium est, sed et Magistratibus aduersus uulgi importunitatem, hic tanquam aheneus quidam murus est: Denique commune uinculum inter se Principum, ac multitudinis est, ius scriptum, ad pacem tuendam comparatam. Iam et improbi ciues facilius in fortunas aliorum impetum facient, cum uel nullæ poenæ certæ absterrebunt, uel ius erit incertum. Contra, ut ij, qui iter faciunt, cum uiam indicant, Mercuriales statuæ nihil metuant, nec ubi errent: Ita boni ciues, cum certum

Rabies litigantium.

Ius scriptum uelut Mercurialis statuæ

ius

ius prepositum est, securi degunt, cum docent leges, & quid pro se quisque prestare debeat, & quid cuiusq; sit proprium, et improbis certum exitium minantur. Cum autem libertas nihil nisi ius ne uocabulum sit, si bonis securitatem demas, erit dele fuerit, ius scriptum e medio tollere, si quid ad securitatem in bonorum animis alendam confert.

Tollit intesti-
nas discordias.

Accedit huc, quod ut modestissimi homines inperent, tamen futurum sit, ut de iure sepe dissentiant, nisi ex certis legibus res iudicentur. Quae est autem pestis ciuitatibus perniciosior, intestina discordia? Quas haec urbes non funditus eueritit? Quare nulla tam parua res est, quae modo ad concordiam conseruandam conducere uideatur, quae negligenda sit. Saepem autem ex leuissimis iniurijs, non secus atq; ex minutissima scintilla, grauissimum incendium oritur. Non raro et res grauiissime in disceptationem ueniunt, ubi si Magistratibus de iure male conuenerit, studijs, factionibusq; publica tranquillitas turbabitur, dum sua quaeq; pars sententiae suffragatores, addo etiam uires, publicae salutis oblita, comparat. Quam autem non solitudinem malis, quam intestinis flagrantibus odijs urbem colere? Proinde, cum Hebraeos Deum inter se quam coniunctissimos esse, rectissimeq; consentire uellet, certas leges tulit, ut ex praescripto

Leges Hebraeo-
rum.

scripto res iudicarent, ne quando ius controuer-
 sum disidium pareret. Plerisq; item alijs ciuita-
 tibus uel Principum Tyrannis, uel ciuiles discor-
 dia imposuere legum condendarum necessitatem.
 Nam cum inter se Athenis, de iure publico, per-
 petuo conflictarentur, tres per id tempus factio-
 nes, homines, opinor, non pessimi, sed male inter
 se, ut fit, in imperio coherentes, eaq; dissensio,
 morbo ciuitatis ingrauescente, & gliscentibus
 dijs uniuersis exitium minaretur, Respublica
 Soloni mandata est: is leges tulit, quibus liberta-
 tem, & otium urbi restituit. Et cum cerneret
 has unicum esse concordiae uallum, constituit, ut
 qui ius dicerent, conceptis uerbis iusiurandum
 darent, se ex legibus res iudicatuuros esse. Qui
 Magistratum arbitrio simpliciter omnia com-
 mittunt, cum Solone, si libet, expostulent, non
 mecum, qui ad consociandos inter se ciuium ani-
 mos, tantum facere momentum scriptas leges
 existimauit, ut ex suo arbitrio Magistratus ius
 dicere uetuerit. Sed recita iusiurandum *Ἰλιασι*
ἔπος, sic enim Demosthenes uocat. Fuerunt &
 haec serè caussae, cur Romani scripto iure uti
 maluerint: Nimum sibi Principes sumebant:
 Plebs non satis tuto creditam Optimatibus li-
 bertatem existimans, saepe Imperium authorita-
 temq;

Solonis leges
 pro concordia
 constituenda.

Leges XII. tabularum.

temq; detrectabat, de iure saepe dissentiebant
 ter se etiam boni uiri. Hæc coegerunt tum plebi
 temeritatem, tum Magistratum uim certis legi-
 bus moderari: suntq; duodecim illæ tabulæ, fin-
 iuris nostri, prudentissimorum hominum iudicio
 propositæ. Id iugum cupide uniuersa ciuitas acci-
 pit, cum sentiret urbem non diu futuram incolam
 mem, nisi legibus muniretur.

Consuetudini
 mos gerendus.

Porrò cum ciuitates orbis terrarum Principes,
 coegerit necessitas penè Diomedeæ leges con-
 dere, quis furor est, apud nos iam usu receptæ
 uelle abrogare, ac inducere? magna consuetudi-
 nis uis est, quæ mores omnes, quibus assuescimus,
 sine perturbatione publica mutari nõ sinimus.
 Quare leges uel hoc nomine, quod consuetudi-
 mos gerendus est, oportuit conseruari. At cum
 de rebus humanis etiam bene mereantur, publi-
 cam tranquillitatem & libertatem tuentur, ob-
 scuro non insaniunt, qui refigere iubent? Ac cum
 fuerit de religione, de humanitate, de rebus bo-
 nis omnibus, nisi cætus hominum iure cogantur
 ac defendantur. Neque uerò inter cætera legum
 beneficia hoc prætereundum est, quod de ex-
 petendis, fugiendisq; rebus, rectas ciuibus opini-
 nes inserunt. Id adeò ad formandos mores, ma-
 gnum habet momentum. Errant enim mortales

am ingenia, nisi certis preceptis regantur, et ut
 quidq; maximè commodum in presentia uidetur,
 ita maximè lucere putant, oculos mentemq; li-
 bido prestringit, ut quod maximè cupimus, sepe,
 nisi dehortetur legum autoritas, optimum esse du-
 camus. Auarus nihil esse uitij in fœnore facien-
 do existimat. At si ualere leges, quæ fœnerato-
 ribus maiorem multam constituerunt, quàm su-
 ribus, quis non execraretur fœnus? Sunt quos pa-
 rum pudet mentiri, At cum ex lege duodecim ta-
 bularum è saxo Tarpeio deieciatur, qui falsum
 testimonium dixisse conuictus erat, cane prius et
 angue mendacium oderat multitudo. Perpetuum
 ocium nunc in lauta uite parte ponunt, At cum
 Asticis legibus capitalis esset desidia, grauitè au-
 diebat: Furem abominamur, quod in eum grauis-
 sime animaduertatur, augetq; crimen pœne atrocè-
 tas. Predonis loco habes eum, qui debitoris rem
 aut pecuniam usurpat, nisi sponte datam, & perire
 hanc opinionem lex, quæ pronunciat, uim esse,
 quoties quis id quod deberi existimat, per iudic-
 cem reposcit. Nihil autem cum opinionibus, tum
 moribus nostris instabilius esset, nisi ex certis le-
 gibus compararentur. Nam ut nauis cursum
 ea sidera, quæ eodè semper loco circumaguntur,
 dirigunt: ita par est, ut ad leges, quæ à sapientissi-

Legum uis atq;
 autoritas.

Leges idè sunt
 Regeb. quod
 nauis sidera.

Leges ab exte-
nis sumptæ,

mis hominibus late, & uirtutis uiam rectissimè
indicant, & sui nunquam dissimiles sunt, opinio-
nes nostras exigemus. Sed ut nulla ratio sit, ca-
scripto iure utamur, certè Romanæ leges meriti-
tur, quas huc importaremus. Quare maiorum
strorū prudentiam laudo, quod Romanas popu-
lum leges delegerunt, quas in iure dicendo seque-
rentur. Et quando hactenus benignè mihi audi-
do, operam nauastis, fauete quæso et relique
tioni. Exponam enim breuiter, cur tantopere
uet à Romanis leges mutuari. Vetus hic mos est
ab optimè cōstitutis urbibus, exempla petere. Ni-
hil puduit Atticos, Aegyptias quasdam leges
capere, ut Herodotus testatur. Nemo Romanis
uitio uertit, quod cum cogeret publica necessitas
leges conscribere, in Græciam legatos misere, qui
inde legum formulas adferrent, et de Reip. institu-
tuenda summos in Græcia homines consulere.
Id & cum maiores nostri fecerint, cum Romanæ
Reip. instituta ad nos attulerint, quid quæso per-
carunt? Quæ tandè ars ex liberalioribus illis
mi nobis nata est? Literas, temporum discrimina
syderum ortus et occasus, architectonicam, et
cam exteri docuere, sine quarū cognitione, non
planè mæca est: in quibus si nihil offendit peregrin-
nitas, quid uetat externis legibus uti? Quis dubi-
tavit

ut nostra cultiora esse, & literis & legibus Ro-
 manis aduectis, quàm fuere prisco illo barbaro se-
 culo, cum nec ingenuis artibus animi nostrorum
 priuatim fingerentur, nec publico iure, aut certa
 disciplina mansuerent. Adeone presentium pœ-
 nitet, ut mutare cum ueterum barbarie libeat?
 que cuiusmodi fuerit, uel ex eo potest estimari,
 quod humanis hostijs apud hos litatum est. Eant
 quos tantopere uetustas delectat, & glandibus
 etiam uescantur. Iam cum Romani literas nos, ar-
 tes, aliq; docuerint, quid fuit cur non illorum le-
 ges etiam imitaremur, cum nulla fuerit Respub. ^{Respub.}
 que aut plura nobis, aut illustriora uirtutis hu- ^{Romanæ.}
 manitatisq; exempla, aut humaniores leges pro-
 ponere potuerit? Fuit illud omnino unicum uirtu-
 tis atq; humanitatis in terris domiciliū. Longum
 fuerit recensere, qui ibi iuxta et in toga & foris,
 omnium belli pacisq; artium periti, clari fuere.
 Noti sunt Camilli, Curiij, Fabricij, Fabij, Claudij,
 Scipiones, Crassij, Iulij, Cicerones, Scauola. Didic-
 erant hi Respub. regere, nō in umbra, et in ocio,
 ut greci, sed in sole ac puluere, usu magistro, uim,
 inconstantiam, uariasq; uoluntates uulgi, domi fo-
 risq; toties experti, norant quibus artibus in offe-
 cio retinenda tractandaq; sit multitudo, norant
 que pharmaca ciuitatū morbis cōuenirent. Itaq;

P ij Vergilius

Vergilius cum alias artes alijs gentibus cœclis
Romanis scientiam gerendæ Reipub. tribuit:

Tu regere imperio populos Romana mones
Parcere subiectis, & debillare superbos.

Exempla opti-
ma proponenda

Porro cum hi qui Musica operam daturi sunt
nobilissimos se magistros conferant, cum pich
optima sibi exempla proponant, cur non et in
renda Repub. optima constituta urbis tum ex
pla, tum leges usurparemus? Milesias credo
Sibariticas leges isti, ut sunt impuri, nobis ferent
qui Romanas tantopere oderunt. M. Cicero, qui
de optimo ciuitatis statu disputat, non alias
Romanas leges fert, easq; naturæ maximè omni
um consentaneas esse censet: cui si quid creditur
à natura discedunt, qui à Romanis legibus dis
dent. Vernaculo quodam iure Saxones ad huc
cubi utuntur, in quo quàm multa ex Romanis le
gibus emendata sunt? Quid fuit mirum? Germaniam
quàm quod uetère Saxones, ne nepotibus am
so patre, auita hereditas ueniret? Corruptio
est in comitijs populorum Germaniæ, latum
ut deinceps Romanum ius ea parte Saxones
querentur. Et municipalia passim statuta, quibus
æquitas poscit, sunt enim ferè barbara, Romanis
legibus emendantur. Adeoq; magno consensu
Romanum tanquam oraculum, nationes omnes
de aqu

Ius Saxonum
ex Romanis le
gibus emenda-
tum.

de aequitate consulunt, sentiuntq; leges et placita
 omnia ad hanc regulā exigi debere, et in hoc exta
 re uolūt, ut in dijudicādis pensandisq; omnibus,
 que in publicis consilijs decernuntur, gnomonis
 uice sit. Tam sanctam plurimarum gentium con-
 spirationem reprehendere, quid aliud est nisi insa-
 nire? Et meo iudicio sanè quā multum interfue-
 rit Reipub. ut maxime in foro apud nos non uer-
 sentur Romanæ leges, in Bibliothecis eas adser-
 uari, ut inde gerendæ Reipub. rationem æqui &
 iniuri iustum discrimen peterent, quicunq; ad pu-
 blica munera tractanda animum adiecerūt. Quid
 enim furiosius est, quā quod serè euenit, accede-
 re ad Reipub. nullis instructos literis, nulla præ-
 ditos, neq; humanitatis, neq; æquitatis scientia?
 In scenam nemo prodit, nisi histrionicam probè
 meditatus: nemo fidibus ludit, nisi Musicam te-
 neat: Quāto magis oportet eos, qui Reipub. ca-
 pssunt, qui consilium, qui opem innocentibus pol-
 licentur, honestis artibus dedolari antea, & in
 schola bonarum rerum studio, grauioribus nego-
 cijs preludere? Sunt enim hebetiores serè discer-
 nendis rebus communibus, quorum iudicium nul-
 la literæ acuerunt, aut confirmarunt, & serè ma-
 gis impotentioresq; quorum pectora mansuetior
 disciplina non mollit. Bellum aliquam immani

Qui sine ad
 Reipub. idoneis

Imperiti in Re
 publica belluz.

P ij senicia

*sauidia ex cauea in mediam multitudinem iure
 emissam esse, non imperare hominem, sicubi in in
 culti imperitiq; magistratus potestate Rempub.
 esse uideris. Quare à doctissimis hominibus de re
 gendis ciuitatibus, de iure, æquo ac bono multa
 conscripta sunt, ut uim uirtutis & iustitie Prin
 cipum oculis subijcerent. Extant Platonis politi
 ci libri non pauci, extant eodem argumento &
 Aristotelici, depinxit graphicè Principem Xeno
 phon, quem Scipio sic amasse fertur, ut nunquam
 de manu poneret. Fateor de rebus humanis illis
 benemeritos esse, & multa utiliter monuisse, illis
 gnoscq; duco esse, qui in manibus, in sinu gestentur
 ab omnibus, apud quos in precio uirtus est: uerum
 nescio quo modo mihi adumbrasse magis, quàm
 uiuis coloribus expressisse Respub. uidentur, dum
 à communi consuetudine, et ciuilibus moribus lon
 gius recedunt, & pro suo quisq; stomacho ciuita
 tem sibi somniat. Plato, ut cætera omittam, multa
 res etiam militare iubet. Aristoteles dubitat, an
 oppida mœnibus cingēda sint. Ad hæc frigidi et
 guis ferè immodicè delectantur. Socrates apud
 Platonem ex iustitia κλεπτικὸν facit. Aristoteles
 partim Geometricis proportionibus, partim in
 Arithmeticis consistere iustitiam scribit. Laus in
 genij petitur, his parergis, ad rem non ita multum
 tiam*

Ad umbratæ
 Respublicæ
 Philosopherū.

tem faciunt. Absolutam uerò ciuitatis effigiem est cernere in his legibus, quæ non in scholis natae sunt, sed in curia, in foro, ut bonis profugium, & portus, & aduersum improbos teli uice essent. Ut offendunt Mimi, nisi proximè representent, quos imitari instituere, ita & leges parum probamus, à communi captu remotiores. Quare hoc mihi planè persuasi, utiliorem esse Romanarum legum cognitionem ijs qui Respub. gerunt, quàm Philosophicarum in hoc genere disputationem. Grauius, ciuilitate, & humanitas omnia constituta sunt à legum autoribus, idq; res cogebat. Erant enim ad ciuilem hominum consuetudinem leges accommodandæ, non aliter atq; phar macum attemperari oportet ægri corporis natura ac uiribus.

Philosopho-
rum Mimi.

Philosophi sibi in Scholis quedam liberè permiserunt, quæ in gerendis rebus publicis non fuerit consultum sequi. Sunt quedam in Europa gentes, quæ non iudicant res ex Romanis legibus, sed uernaculis. Et tamen qui ibi Respub. gesturi sunt, ferè Romanas leges apud exteros discunt, qui, ut accipio, interrogati, quid, cum nostrarum legum non sit apud eos usus, in eis cognoscendis tantum operæ ponant, respondere solent. Animam se spiritumq; legum,

Quarundam
gentium leges
animam & spi-
ritum sumunt
ex Romanis.

sic enim loquuntur, excipere, hoc est, aequitati
 vim ac naturam hinc decerpere, ut de patrijs le-
 gibus rectius iudicent. Laudo prudentissimam
 cem, qua significant omnia rectius perspexisse
 summos illos viros nostri iuris autores, & nomi-
 nem satis instructum esse ad civitatem regendam,
 qui non in his cognoscendis tyrocinium fecerit.
 Quid quod in his Iureconsultorum literis bona
 pars antiquitatis reliqua est? Veteres mores, ser-
 monis Romani pleraque figure, quas nisi hi ex-
 parent, in alijs scriptoribus nonnunquam non al-
 ter atque in luto hereremus, nec intelligi optimo-
 rum autorum plerique insignes loci possent. Quod
 si historia, si alia ueterum litera nobis, ut debent,
 cura sunt, cum his passim lucem adferant Iurecon-
 sulti, uel à Grammaticis et Rhetoribus eorum com-
 mentarios adseruari oporteret. Itaque nisi simul
 omnibus literis bellum indicemus, & planè in be-
 luas degenerare iuuabit, non permittendum est, ut
 situ ac senio Romanae leges emoriantur. Quosdam
 nobilium urbium picturae, quosdam marmora, quos-
 dam statuae delectat, eaque summa cura conseruant.
 Quae malum, barbaries est, leges, plusquam au-
 reum puererrimae urbis monumentum, & Ger-
 manam inuocari obliterare. Quidam clarorum
 hominum sententiae unice capiuntur, parietibus
 inscri-

Antiquitas
 multa apud Iu-
 risconsultos.

Quo in precio
 habende leges
 Romanae.

inscribunt, annulis inculpant, illiniunt omnibus chartis, si qua insigniter placuit. In his uoluminibus tot extant gnomæ, quot leges erute ex intimis sapientiæ penetralibus, ex doctissimorum Poëtarum, Oratorum, & Philosophorum monumentis, & recitant doctissimos rerum humanarum omnium imperatores, & Iuris consultos nostrorum rabularum dissimiliores, quàm sunt Chiorum in talis Cõi, sed instructi literis, usu Reipub. domi forisq; gerendæ exercitati: uel tantorum uirorum memoriæ hic honos debetur, ut tanquam exuuias, eorum scripta conseruemus. Quod cum summa cura maiores nostri præstiterint, æquius est illorum nos exemplum imitari, quàm ijs obsequi qui non modò legibus malè propitij sunt, sed prorsus neq; ius, neq; bonum, atq; æquum sciunt, melius peius, profit, obfit, nihil uident, nisi quod libet.

Poscit hic locus, posteaquam sententiam de legibus nostram exposuimus, aduersariorum calumnias refutare, quæ quia leuiscule, & penè ridiculæ sunt, paucis à me perstringentur. Mutilæ, inquit, legum Rhapsodiæ sunt. Publica ea calamitas est, quàm insectari minime conuenit, miserescere erat humanius. Optarent autem boni omnes, si quid uotis proficitur, integra ueterum lu-

Refutatio aduersariorum.

1.
Mutilas esse leges.

re cōsultorum uolumina extare. Verūm cūm has tantūm fragmenta, fortuna nobis reliqua fecerit, impium fuerit, uelut ex naufragio receptis hostibus, uitam inuidere, præsertim non malis. Nam qui hec consarcinarunt, integras tamē sententias nobis, et legum capita, quātum satis erat, tradiderunt. De singulis casibus anxie superstiosè cōstituerē nihil refert, satis est genera rerum, & cōmunes quasdam formulas, quemadmodum in alijs sit artibus concipere, quibus similia inter se facta metiamur, ne, si res in immensum crescat, neminem consequi possit. Deinde in legibus omnibus res cōgigit breuitatē adfectare, ut animis facilius inspicere possint tanquam breuia ἀποφθέγματα. Sed ogganiunt aduersarij, obruta esse omnia et conspiciata sordidis interpretum commentarijs. Ego uero Romanis legibus patrocinator, nō neotericis interpretibus: quorum, si prodesse uoluerē, laudandus est conatus, & tamen quicquid istis uitij est, id uniuersum semel imputo inscitie humanitatis, & elegantium literarum: quibus qui non sunt perpolitī, hi nihilo ad tractandas grauiores disciplinas, magis adpositi sunt, quā ad lyrā asinus. Primum enim cum Romano sermone conscripte sint leges, quomodo in eis uersabitur, qui linguas figuris ac uim non tenet? Iam, etiamsi Scythi-

2.
Omnia esse cō-
mentarijs obru-
ta.

rum legum sermo esset, tamen pinguius iudicant,
 docent obscurius, et imprudentius, quaecumq; de re
 dicere insitiunt, dant sine mente sonu, quotquot
 dicendi artes non attigere. Magna uis est in hu-
 maniorum literarum studio, quam animo rectius
 cernere, quam oratione depingere possumus. Et
 exempla superioris aetatis commonent, quid sapi-
 ant, quotam mentis unquam reliquam habeant ij,
 qui ab istis artibus alieni sunt. Vides quam inepti
 tradiderint suas artes Philosophi, quanto cona-
 tu, quantas nugae docuerint. Nihilofaniores iu-
 reconsulti fuere, qui disputarunt de Lazaro, ua-
 luerit ne testamentum, posteaquam is reuixit, &
 hoc genus innumera. Solebat apud nos doctus
 quispiam homo, istorum ineptias festiuo commen-
 to ridere. Non procul oppido quodam, aiebat,
 ad flumen pistrinum, ex quo cum non ita multo
 ante aquatum a sinus descendisset, cum in extre-
 ma ripa seu lutulenta, seu tenuior aqua flue-
 ret, quam ut os imbueret posset, in proximam
 Cymbam, forte pergit, unde uberiores iusti a-
 mnis aquam hauriret. Porro cum inscendisset
 nauiculam, impetu detorquet a ripa in medium
 flumen, quo cum esset excepta, secundis Ventis
 in scopulum defertur. Hic postquam impegit,
 facta est, & imperitus ille Nauclerus in
 undis.

Disputatio de
 Lazaro.

Ridiculo per-
 stringuntur
 inepti Iurecon-
 sulti.

undis perijt. Doluit molitori, ubi rem rescivit, la-
 ctura, & piscatorem in ius uocat, damnum dedisse
 se accusat, quod eius nauigio iumentum auertum
 sit. Cōtra ille factam ab asino pauperiem, seq; da-
 mnū accepisse exclamat, quod nauigiū amiserit,
 in flumen ab asino impulsus. Vtrinq; acerrime
 cōductitijs rabulis certatum est. Iudici causa uisa
 est intricatior, quā ut liceret, nō consultis iuris
 professoribus, pronunciarē. Deferunt ad legule-
 ios. His uerō negotium mirum factum est, dū pro
 se quisq; uindicare asinum cōtendit, disputationes
 uarias instruunt, rixātur de asino in scholis et cō-
 ciliabulis pertinacius, opinor, quā Græcus illi
 de asini umbra, et haud scio, an nondum etiam de
 summa rei decreuerint. Obsecro non insanire tibi
 uideantur, si qui se in tā ridicula causa diu torquen-
 ant. Verū, mihi crede istorum disputationes stu-
 tiliiores sunt hac molitoris cōtentione. Quotus
 nim quisq; de communibus rebus ciuilitē, & ex
 communi sensu iudicat? Ingenia in stultis forma-
 larium literis obbrutuerūt, hasq; in scholis &
 foro, nō aliter atq; suas epodas Magi non intel-
 ctas recensent. Nihil hic de Grammaticis & pu-
 rilibus erratis, de barbarie sermonis queror, quā
 p̄scriptiōne tuentur, iudicij inopiā accuso, quā
 sit, ut nec ius nec fas in plerisq; causis cernant.

Formularia.

Aduer

Aduersus eam pestem dicendi, artium studio mens
 praeuertienda est, perinde atq; aduersus Circes ue-
 nena, Vlysses molyherba Mercurius praeuinit.
 Si quid iuris interpretes in scitia literarum pecca-
 runt, uestrum est, uestrum inquam, honestissimam
 prouinciã repurgare, et explosis indoctis cõmen-
 tarijs à situ et squalore leges adserere, et germa-
 no nitori restituere. Id humanius est, quàm leges
 ipsas ne utiquã male meritas de nobis, obliterare.
 Sed audio etiam de professorum moribus nonnul-
 los queri. Primum optarim hos cõsors in suis ui-
 tij emendandis, nolo enim nunc quidquam acera-
 bus dicere, tam esse acres, quàm sunt in reprehen-
 dendis alienis oculati. Deinde cum sint in hoc or-
 dine pleriq; boni uiri, iniquum est legibus imputa-
 re, si quid adserunt uitij professores. Iam ego ob
 hanc causam doctissimos et optimos quosq; cupio
 legibus discendis operã dare, ut extrusis ueterato-
 ribus et sycophantis illis, iudicia, forumq; redeãt
 aliquando in bonorũ ac doctorum uirorũ potesta-
 te. Modo res iudicãt indocti ferẽ, qui ne nihil sapi-
 ant, unũ aliquem ex uulgaribus pragmaticis in-
 cõsiliũ adhibẽt, in quibus ut quisq; est indoctissi-
 mus, ita est audacissimus & nequissimus. Huius
 uidet oculis, huius audiũt auribus reliqui omnes,
 quod hic somnariit, reliqui decernũt: Ait, aiunt:
 Negat,

Artium studia
 necessaria.

3.
 Querela de
 professoribus.

Audacia indo-
 ctorum Legis-
 leiorum.

Negat, negant. Capita sunt sine linguis, ius ipsi
 et uim equitatis ignorant. Leguleius ille naribus
 omnes tanquam bubulos trahit. In tanto iudicio
 ueterno, irrepunt in forum, & uanissimi rabula
 causas acturi, qui, quando is quæstus est uberrimus,
 ex litibus lites serunt, clientes deglubunt,
 Respub. depeculantur, indoctum iudicem nouis
 subinde technis ludificantur. Non possum adduci
 ut credam, Athenis unquam sycophantas, qui sic
 dicebantur, ullos nostris impudentiores, nequiores
 resue fuisse. Ausim et hæc uitia inscitie elegantiam
 um literarum imputare, quarum qui sunt imperiti,
 nescio quibus artibus ad honestatem flecti
 possint, quando uim uirtutis, nullæ aliæ literæ
 perinde oculis nostris subiecere, atq; hæ, quæ hu
 maniores rectissimè uocantur.

Et cum ne leges quidem ipsas attingant isti,
 tantum ex uersutorum quorundam formulis sapiant,
 ne possunt quidem contagione pestilentissimarum
 literarum non infici.

Proinde cum nulla meliore disciplina animi
 ad uirtutem assuefacti sint, nihil pudet in quæstu
 ius habere, uitiare leges, detorquere malitiosis in
 terpretationibus, in quam uolunt partem. Solonem
 refert Demosthenes, cum reum ageret quendam
 pernitiöse legis autorem, dixisse; Cum capitalis

Accusatur a
 Solone pernitiöse legis au
 sor,

pitale sit numisma adulterare, morte mulctandos esse etiam eos, qui leges uitiant: Propterea quod ut in priuatis commercijs ac contractibus numismate utimur, ita publicis commercijs, & negocijs leges esse numismatis uice. Rectè Solon. Atq; utinam eò redeat res, ut in nostris iudicijs petulantia, impudentiaq; rabularum coherceatur, mulctetur dolus. Id adeò fiet, ubi ad Rempub. boni uiri accedent, literis & cognitione iuris instructi, quibus isti imponere nec ausint, nec possint. Itaq; Reipub. interest, ut optimi quique & uirtutis amantissimi ius perdiscant, ut si quando publicum munus tractandum est, rectè gerendæ prouinciæ artes teneant. Videmus enim quos ludos Rebuspub. ubique Magistratus imperiti, & indocti reddant, quos, ut boni sint, necesse est multa incautos peccare, et tamen firè ita fit, ut deteriores sint, quo sunt indoctiores.

Dixi de legibus, longius fortasse, quàm ferebat tempus, sed omnino parcius, quàm et res posci, et ego uolebam. Reliquum est, ut eos qui in legibus uersantur, adhorter, ut strenuè pergāt, nec e medio cursu reuocari se indoctorum uocibus patiantur. Nā cum iudicia adprobet religio, nō modo nō impium, sed sanctum etiam officiū faciunt, qui ritè de iure respondent, aut res iudicant.

Pleriq;

Cohortatio ad
studium Iuris
prudentiæ.

Pleriq; posteaquam hanc induere persuasionem, non
 uersari se in re prophana, et quam Deus nihil mo- sup
 retur, minore fide curaq; munus suū obeunt. Hoc piet
 meminisse uolo, Deum et iuris autorē esse, et uis eos,
 dicem futurū. Libra et pondus, inquit Salomon, gus
 iudicia Dei sunt. Quare si quid iniquū statueris, ptas
 non hominum tantum mores uiolari credas, sel entij
 Deum à quo iudicia constituta sunt, offendi sentio in b
 as. Non hominis, ait optimus princeps Iosaphat, quis
 exercetis iudicium, sed Dei: adest spectator et ar- cam
 biter consiliorum uestrorum Deus: Sit timor Do- deba
 mini uobiscum, accuratè rem gerite. Hoc uerò dū gula
 minus spiritus oraculū, non illi tantum seculo, sel splic
 omnibus qui ubiq; ius dicunt, prodidit. Nulla sa- tum
 etior in terris functio est, quam *δικονομία* Eccle- pro
 siastica. Huic proxima est, ius dicere, quam si- uoq;
 etè gesseris, nemo Monachus, nemo Heremita pub
 periore est apud Deum loco. Prophanum munus ban
 est, sed quod nō minus religiosè tractari oportet, dece
 quàm ad aram accedendum est sacrū facturis, imo stitu
 hic uerè sacrū facis, cum publicæ trāquillitati a Pro
 paci operam nauas. Quò pluris autem hoc officij pra
 Deus facit, eò sunt execrabiliores, qui publicā in terr
 foro sycophanticā exercent, bonorū extortores, hon
 legum cōtortores, qui uel ob hanc causam serenti et in
 non erant, quod à ciuitatibus horū flagitia Deum pra
 not

Iosaphat II.
 Paralip. XIX.

Sycophantæ
 non ferendi.

non raro ab alienent, grauius succensentem con-
 supratīs iudicijs. Porro cum non dissideant cum
 pietate leges, et usu receptæ sint, nihil moremur
 eos, qui se in sectandis ciuilibus moribus ad uul-
 gus uenditant. Nam sine publica calamitate rece-
 ptas leges mutari non posse, et res docet, et sapi-
 entissimi quicq; monuerūt. Extabat apud Locros Locrensis lex,
 in bene constituta ciuitate, ea de re lex, ut quis-
 quis aduersus receptas leges rogationem ferret, is
 eam inserto in laqueum collo suaderet: quæ si ui-
 debatur è Rep. esse, saluus euadebat autor: stran-
 gulabatur autem constricto laqueo, ubi oratio di-
 splicuisset. Neq; dubium est, quin id ita constitu-
 tum sit, ne temerè inducerentur usu confirmatæ,
 probatæq; maiorum iudicio leges. Et Athenis νομοφύλακες
νομοφύλακες erant, qui apud præfectos in omnibus νομοφύλακες
 publicis cōcilijs, candidis fascijs coronati adside-
 bant, ut prohiberent, ne quid cōtra receptas leges ensium.
 decerneretur: Deniq; ut quæq; ciuitas optimè cō-
 stituta fuit, ita minimè passa est leges antiquari.
 Proinde nos quoq; publicū ius diligēter tueamur,
 præsertim cum Romæ natū sit, in principe orbis
 terrarū Rep. in prudentissimorū et doctissimorū
 hominū concilijs, quorū nō modò literæ nos æqui
 et iniqui discriminē docent, sed exempla etiā et res
 præclare gestæ, ad uirtutis studiū adhortantur.

Dixi.

Q

DE DI